

Bevezető lábjegyzet Kotányi A. Plasi-i beszédéhez.

Az itt közölt szöveg nem olvasásra, hanem előadásra volt szánva. A berlini „Gianozzo-Kunstverein für Klangkörper” (Gianozzo - A hangadó testek művészegylete) tartotta újra utolsó találkozóját a csehországi Plasi mellett lévő, éppen újjáépítés alatti, de lakatlan kolostorban, 1994 őszén.

A felkért szónok ismerte a résztvevőket. Tudta, hogy sokan lesznek ott diákok és bohém emberek, nemcsak produktív művészek és filozófusok.

A találkozóznak témája is volt: feedback, visszacsatolás. Ilyen tárgyak és táncos performance-ok lettek bemutatva és elemezve is.

Ezen beszéd hangneme úgy lett megválasztva, hogy lehetőleg senki ne unatkozzék.

A „Klangkörper „kifejezés magyar fordításai - hantest, hangadó test, hangadó - kissé mesterkéltbben hat, mint a német eredeti szóösszetétel.

Attila Kotányi

Másoknak miért nem sikerül ráakadniuk a szerencsés útra,
úgy mint nekünk, hangadó testeknek?

Kedves hangadó testek,

ünnepi beszédemet kérdés formájában hirdettem meg: a többieknek miért nem sikerül, hozzánk, hangadókhöz hasonlóan, ráakadniuk a boldogsághoz vezető útra? A rézüméből ki lehet találni a választ: őket, a többieket hamis visszacsatolások tévútra vezették. A nem sipoló, nem önmagának ellentmondó feedbackból, s ennek felhalmozódásából jelentős deficit halmozódott fel.

Szeretnék már előre egy rövid összefoglalást adni. ”Minket, hangadókat ütés ér, megszólalunk, fülelünk, valamit felismerünk, s kicsit irányt változtatunk. Irányítottá, pontosabban tájolttá váltunk, s tájékozottabbá afelől is, hogy hogyan is megy a dolog tovább.”

Nos úgy, hogy minket, hangadókat ütés ér, megszólalunk, fülelünk, valamit felismerünk, s irányunkon kicsit változtatunk. Jobban tájolttá, a tájékozódás terén tökéletesebbé váltunk, s tájékozottabbak vagyunk afelől is, hogy hogyan is lesz tovább.

Engedjék meg, hogy csak magunkról, vagyis azokról a hangadókról beszéljek, akiket ütés ér. Majd egy más alkalommal szólnék azokról, akiket megsimogatnak, és erre adnak hangot, vagy akiket valami más módon érintenek, és talán meg sem szólalnak.

Szerencse-kalauzom reklámfigurája a francia költő, Henry Michaux lehetne, aki arra a kérdésre, hogy élete folyamán mi volt az, amihez sok energiára volt szüksége, így felelt: „az apró, de folytonos irányváltásokhoz”.

* * *

Nincs vészjel, nincs visszhang, nincs visszacsatolás távolság—távolság, szakadék nélkül. Vagy ahogy a sziléziai varga, Jakob Böhme szokta volt mondani: nincs találó válasz feneketlen - eredeti - űr (Urgrund) nélkül. Van azután egy parancsként ható jelszó: „Distanciát!” Ez nem a cipész mestertől származik, hanem Nietzschétől, aki amúgyis sokban kapcsolódik a témánkhoz, mivel úgy vélte, hogy filozofálni kalapáccsal kell. Egy hang-adó felkapja a fejét, ha ilyesmit hall. „Három lépés távolság!”, ez franciául így hangzik: „Prenez vos distance”, amit Nietzsche is így gondolt, és ilyen értelemben fordított németre. Magam is fontolgattam, hogy nem volna-e érthetőbb a mondandóm, ha mindjárt a beköszöntőben rövidebben fogalmazok. Mindazt, amit feedback-szimpoziumunk témájához hozzá szeretnék fűzni, frappánsan összefoglalhatom az iménti mondatban: „Prenez vos distance!”

Ez a jelszó, ez a mot d'ordre körös-körül mindenre értendő. Ráadásul megév a túlzó bajtársiasságtól, felebaráti-és önszeretettől. Szükségképpen egy halom differencia ~~támad~~ köztünk és minden egyéb, épp jelenlévő dolog közt. E különválás eredményeként szakadék támad, melyen feedback-híd ível át.

* * *

Azt gyanítom, hogy Nietzsche csatlakozása az extatikus Dionüszosz-kultuszhoz -- amelyre újabban Werner Ross hívta fel a figyelmet—az említett echo-híd átívelte szakadékra vonatkozatható. Az echo-rezonancia azt jelzi, hogy rá vagyunk hangolva. A jelenvaló lét hangoltság.

Maga Nietzsche saját állásfoglalását olykor agyremének minősítette. Netán úgy gondolta, hogy az „Emberi, nagyonis emberi „szemszögéből nézve a dionüszoszi szenvedély, kultikus közösség, pátosz és pathológia egyszerűen örültség?

A századelőn szinte minden művész önmagára való titkos utalásnak érezte a nitzschei Dionüszoszt—még a legcsigavérűbbek is.

* * *

A század elején a művészetben ismét megjelent az absztrakció. Hasonlóan azokhoz az évszázadokhoz, melyekben a dithürambikus ünnep, a világnak való meghalás, a szakadék és annak feedback-je uralta az életet. Kitölteni soha nem tudta, csak uralni ,

a hangoltság révén. Ez az eltávolodás nem a világ öröme és bánata ellen irányult, hanem a világtól való megittasulás, a káprázat világa ellen, a világ ellen, mely törbe csal, a nagyszerűség látszatát keltve.

Az absztrakció distanciája minden lehetséges meghatározottság, pont, szín, erő és erény ellen irányul.

De mi értelme van annak, ha az egész -- saját személyemet is magában foglaló -- világtól óvakodom?

Na nem mintha vissza akarnék táncolni a kölcsönös szívélyesség nevében. A fenét! Csak szerintem a distanciának a mi kellően hangolt hang-adó lényünk és mindazon dolgok közt kell előállnia, amelyek ettől idegenné váltak, elidegenedtek.

* * *

Mircea Eliadehoz és más etnológusokhoz hasonlóan régóta bámulom a tradicionális közösségek bűvöletes összetartását. Amennyiben ez nem valami politikai bájtital, a varázserő az eltávolodásra való, szinte fantasztikus képességében rejlik, abban, hogy a gondot és reményt, az egész világot el tudják határolni maguktól. Itt valóban a kialakuló elidegenedés ellenmégéről van szó—Hegel és Marx nélkül. A hatás felől nézve mindegy, hogy ez révületben történik, sőt az álom idején, éjjel, orgia formájában.

Senki nem nyeri, senki nem nyerte még vissza a szuverenitását .a világ - szellemiekre is értendő világ - ráhatásának megtagadása nélkül.

A tradíciós népek évezredei szakadékokat nyitottak, nagy distanciát, és ez az extatikus ünnepekben is megjelenik. Résztvevői kiszállnak a világból. „Elszállnak”. Nem feltétlenül a mindennapi tudat elvesztésének mámorától. Mózes arca sugárzott, amikor lejött a Sinairól. Ennek megfelelő krisztozófiát képviselt a varga, Jakob Böhme is..

A „kiszállók” ünnepi közössége egy az ősi állapotokba történő visszaváltozást él meg. Mélységes mély distanciát a gond világgal szemben. Erre a maguk valódi természetét visszasugárzó megvilágosodásra a táncban, énekben, maszkokban tesznek szert.

in körv! **A kultikus közösségek ugyancsak az így kapott**

üzenetből élnek. Hogy egy példát említsek: a legendás toltékoknak -- meséli Castaneda Don Juanja, a sámán -volt egy törzsi istenük, a Fehér Sas, mely körös-körül nem modulált sugarakat bocsát ki. A Fehér Sas a folytonos információ-visszacsatolásból él. Ez érvényes az egész törzsrre: ünnepi rituáléjukban a visszaemlékezés útján megtapasztalják, hogy kik is ők valójában. Ebből élnek, ebből születnek újjá.

* * *

Nem áll szándékomban, hogy önöket, itt egybegyűlt hang-adókat a századelőre, onnan meg az ősidőkbe utaljam vissza. Ezt, sajnos, néhány varázsló száz éve buzgón űzi.

Azt hiszem azonban, hogy a dolog nem kerülhet le a napirendről. Így például a Zen-buddhistákra gondolok. Ha valaki a kultikus közösségben épp az imént demonstrált „nagy halált”, ahogyan Hakuin nevezi, meg akarja spórolni magának, ezt a legszerencsétlenebb spórolásnak tartják. Ugy látják, hogy ennek a megtakarításnak a helyén a körül-tekintés tetemes deficitje áll elő. Ez a felderítés- beli deficit képezi azután -- a Zen-megvilágosodás szemszögéből-- azt a csődtömeget, amit a beszédem elején már említettem. Ezért nem találnak rá a szerencsétlenek a boldogító útra.

Ahogy a Zen-buddhisták körül talán éppen azért tolong olyan sok kiváló hang-adó, mert amazok nem is gondolnak arra, hogy veszni hagyják a „nagy halált”, a világ és az ego eltemetését. Mert -- te jó ég! -- még mit nem szólnának az emberek?!

Tartok is tőle, hogy pár év múlva japánoktól és kínaiaktól azt kell majd hallanunk, hogy létezett egy bizonyos Johannes Cassian. Cassian 1700 évvel ezelőtt tudósított azokról az egyiptomi pusztabeli remetékről, akik vígan lebeszélnek bennünket arról, hogy bárhol másutt éljünk, mint a sivatagban. Máskülönben könnyen megfordul az ember fejében a nagy halál megtakarításának gondolata.

A Honda és Suzuki autók után azt várom, hogy a tiszteletreméltó ferdeszeműek a szellemi piacon Jacob Böhme kommentárokkal tűnnek fel. Nány éve jelnetettek meg japánul hatszáz oldalnyi Böhme féle Biblia-kommentárt. Kutatnak, fürkésznek, és a jólbetanult citátummal jönnek majd:

„Arsenius, kerüld az embereket, és meg leszel mentve!”

* * *

A legtöbben valószínűleg irreális vagy neurotikus dolognak tartjuk az emberek kerülését egy olyan sivatagban, ahol a homokszemek emberek.

Tényleg irreális? Feltétlenül az?

A héber nyelvben két szó van a pusztára: semama és midbar. A semama reménytelenséget, frusztrációt, termékeltenséget, megsemmisülést jelent. A homokszemek, a homokviharok világát.

A midbar a dawarral, azaz a beszéddel, a nyelvi közléssel áll kapcsolatban. Ez a másik, hallgatódzó puszta a csend homokszemeiből áll.

A kommentátor, Smuél Trigano szerint a tipikus zsidó tanulási folyamat színhelye a frusztráló sivatag. A lényeg az azon való igyekezet, hogy a sivatagon áthaladva életerőre tegyenek szert. A másodjára említett pusztát ennek révén érik el. Ez az utóbbi oázisokkal és kertekkel tarkított.

Szerencse, hogy itt, ahol vagyunk, a kolostorfalak masszívak. Mert hogy én itt a semamáról beszélek, jóllehet úgy tűnik, hogy a ma emberének a frusztrációt a programból törölnie kell

* * *

A meditáció forrását minden fejlett vallási kultúra a sivatagban találja meg, a pusztát, a csönd, a nyugalom elviselésében. Az önmagukban való elmélyülésben.

A régi Izraelben ez az öröm ünnepeként megtartott Sabbat, amely különvált a hét többi, frusztrációval teli napjától, a semamától. A Sabbat békéje nem egyszerűen a hitgyülekezeten belüli megegyezéssel jön létre, hanem Salom: olyan béke, ami a mennyből érkezik, az Egészen Más és a teremtés integrált együttese közti feedback-hídon át. A Sabbat eredendően vidám. Ahogy háromszáz éve egy wormsi plébános magyarázta gyülekezetének: a Sabbatot ünneplő hívő zsidónak ebben az időbeli örökkévalóságban, ebben a Mában már élete folyamán megszabadul a gondoktól, nincs munkája, kötelessége, feladata. Ez a perspektíva nem valami vágykép, hanem a közösség archetipikus visszaemlékezése eredeti természetére.

Most, ezen a napon, amelyen Jahve a teremtés hat napját követően megpihent, a tíztagú imaközösség kell hogy megfedekezzen világról és önmagáról. Olyan önfeledtség ez, amely extatikus megkönnyebbülést okoz. E napot finom, áthághatatlan határ különíti el az időtől és szenteli meg: havdala. Az ünnep Most-ja feldob, mint James Dean fúrótoronyából feltör a földből az olaj. Elragadtatottság, öröm, delight—ezt jelenti a Sabbat.

Itt, az erdő ritkásában, ahogy Heidegger mondja, a Lichtung-ban, itt, a Sabbat talaján állt Jákob létrája. Az égből le s fel, közvetítenek az extatikus embernek a hírhozó angyalok. Ennek a létrának köszönhetően tettek szert olyan emelkedett hangvételre a biblikusan megpendített hangadó testek.

* * *

Harvey Cox egyik utalása nyomán néhány éve támadt az a gondolatom, hogy a Sabbat a világnak, a szociális világnak való meghalás. Ez a társadalom már azzal fogva tart minket, hogy erőnek erejével igyekszik meghatározni, kik is vagyunk mi. Ami jó esetben mégis ellenérzést szül.

Ha viszont a régi Izraelben az egész zsinagógái gyülekezet a megvilágosult Mózes intését követi, s kilép a mindennapok taposómalmából, akkor a szomszéd sem játékrontó. Ő is ezt teszi.

Ha felméri, hogy a judaizmusban milyen óriási, sok évszázados gyakorlata van a távolságtartásnak, megértik azt is, mi vezetett arra, hogy itt, a Sabbatban keressék az európai meditáció forrását. Megnyílik a teremtésbe visszavezető út, mely egyúttal kiút az eltárgyasult világból. [Harvey Cox úgyszintén a Zen-buddhizmus kerülőútján jutott a Sabbathoz.]

* * *

A meditatív utat inkább művészet néven ismerjük. A hangok, ezek, amiket mi, hang-adók produkálunk. Na persze csak akkor, ha ütés ér bennünket!

A vallási, úgynevezett vallási, úgynevezett vallási korokban mélységes distancia van ég és föld között. Belevetődni gyerekjátéknak tűnik, annak összes aggodalmával és ábrándjával. Nemcsak én látom ezt így, így gondolták az evangelisták is.

Ez a fajta visszacsatolás, amit a kisgyermek játék közben komoly arccal vár, ez az információ vezérli a játékát. A kisgyerekek nem tudják, mit kell tenniük, bókásznak, puhatolódznak, s míg ezzel-azzal babrálnak, alkalmazkodnak bármilyen apró visszajelzéshez. Bármilyen presque rienhez.

Ezzel visszakanyarodunk eredeti körünkhöz - az egyik bűvöletből a másik bűvöletbe.

* * *

Ami itt számunkra fontos, az az, hogy az én-tudattal még nem rendelkező kisgyermek ihletett életművészetéhez nincs szükség arra a mély árokra, ami közte és a közt a világ közt húzódik, ami később a maga szuverén egzisztenciáját meghatározó környezet lesz. A szakadék megvan, jelen van. A kisgyerekek még a közvetlen környezetét sem ismeri igazán. Saját feedback-kutatásából még elképesztően keveset tárol. Egyébként a kisgyerekek ihletettek, „megvilágosultak” a maguk elkülönültségében azoknak a feedback-láncoknak az állandó érkezésétől, amelyek a Mindent-~~át~~fogóból (Umgreifende) jönnek, vagy térnek vissza, ahogyan azt Jaspers mondaná. A Zen szóhasználatával élve: itt, a kisgyermeknél nincs oda és vissza. Nem élnek a folytonos átváltás kényszere alatt, a sivatag frusztrációja és a Sabbat között.

Nem kell külön bizonyítani, hogy a kisgyermekben belső fény ég. Elég megfigyelni az arcukat, könnyed mozgásukat, vagy az elmerengő tekinteteket, amelyet rájuk vetnek.

A kisgyermek az ideális szembekötősdijátékos. Szinte semmit nem tud, puhatolódzik, latolgat, megfejt, kitalál.

Hányszor szapult a szellem embereit: Menjete az orrotok után, saccoljátok meg a dolgot, ne akarjátok folyton habzsolni a tudást, ne csak elbutulni akarjátok, ti szerencsétlenek!

* * *

A Sabbat logikája engem a szembekötősdijáték logikájához vezetett. Ami azt teszi, hogy a vakság második természeté válik. Korrepetálásban is részesültem. Egy alkoholistánő, aki ugyanott rendezkedett be az életben, ahol én, harminchárom éve, nos ő aztán a segítségemre volt, az Anoním Alkoholistákkal együtt.

Ezért már Helmstedtben is dicsértem az AA-t.

A vesszőfutás során világossá váélt számomra, hogy a vak szenvedély betegek, az akarat nélkül sodródók közelében éléshez belső távolságra, distanciára van szükség. A hosszútávú elkötelezettséghez meg aztán a távolságtartásra vonatkozó szigorú, reflexív stratégiai áttekintés kell, ami fellelhető Batesonnál, Watzlawicknál és a Zen klasszikusainál.

A narkomániás nem tudja, hogy mit fog tenni ma. Így a „tudós” számára is órakulummá válhat mindazon dolgok felől, amiket amaz ma éppen egyáltalán nem tudhat. Életre kel Cusanus, feltárul a tanult tudatlanság kincsestára. Beszédem végén majd hálából a szembekötősdijátékos egzisztenciájába és a racionális gondolkodásba történt beavatásért elmondok egy Zen-történetet. A címe így hangzik: Az ördög, rossz, ez köztudomású.

* * *

A kisgyermek inkább a Sabbatban élnek, semmint kívülről. Találó mondás, hogy a kisgyerekek nem a földön járnak. Tényleg így van—mégsem örült. Hogy ez hogyan, miféle lelki nyugalommal érhető el, ennek

a kisgyermek még tudatában vannak. Nem meglepő, hogy a krisztózófiai időkben közvetlen például szolgáltak arra, hogy a Mennyei Országát egy velünk élő embercsoport népesíti be.

Éppen a kereszténység korában tűnt fel az egyén, a csoporttól relatíve független individuum, a polgár. A kisgyermek csak a mi biblikus tradíciókban szolgál ennek teoretikus modelljeként. A Zen-ben ennek helyén az ideális, mintaszerű embert találjuk, konkrét példa formájában, azt, aki még nem született meg, mégpedig Blankei Mesternél.

Az összefoglalásban jeleztem, hogy megítélésem szerint az emberi szerencsétlenségben a felhalmozódó feedback-deficit a ludas. Remélhetőleg így is van. Watzlawick testvér nem tiltakozik.

Ezt a pozitív példával tudom bizonyítani: a kisgyermek és a szembekötödsdi-játékos.

* * *

Ha a hangadó test, amelyre alaposan ráverték, mondjuk, begubózik, szembekötödsdi-játékosként fog előbújni. Szerintem a művész pontos értékelésének egyetlen lehetséges módja van: hogyan is talál rá arra, amit meg kell mutatnia? Ugy talál rá, hogy puhatólódik. Hányféle feedback-kitapintási manőver született már, nemdebar, Eva-Maria Schön!?

* * *

A kipuhatóló szofiológia élenjáró alakja a réves. Ő az útkeresés mestere, mondhatni mintapéldája. A hajó orrában áll, sztakkato-pilantásokat vetve a vízre. Ha a víztükör alatt valami veszélyt sejt, hosszú botjával lökést ad a csónaknak, hogy kikerülje. Ebben áll az ő kibernetikája, kormányzó-művészete.

Hála az itt jelenlévő egyik hangadó Molderingre történt utalásának, megismertem Duchamps fő törekvéseit. Duchamps botrányosnak tartotta a szilárdan megalapozott, akadémikus tudományok abbéli igényét, hogy vezető szerepet játsszanak. Szerinte ostobaság, hogy egy keresztretjvény versenyre akar kelni az örömhírel, a kutatók, a művészek folytonos isomográfiai feedback-felderítésével. A szembekötödsdi-játékos dada azóta is dobos hord a hátán, mégpedig azt, amire rávertem épp az imént.

A vallási közösségnek nincs szüksége distanciára az Egészen Máshoz. E távolság megvan, jelen van, kivéve a Sabbatot. Ezen az ünnepen, a világ születésnapján, a család Elohimmal, a világ teremtőjével ül asztalhoz. Az ember ott ül, anélkül, hogy az élet vagy a társadalom jövőjén tipródna.

A művészt, aki az eleven kultikus közösségen kívül született, tanult vaksága, tanult tudatlansága következtében distancia, táto(n)gó szakadék választja el mindentől, ami csak jelen van. Van Goghot a székétől és a napraforgóktól. „Az embernek jócskán eksztázisba kell esnie, hogy eltalálja az én napraforgóim sárga színét”, írta testvérenek, Theonak.

A művésznek a feedback-emanáció árjától kell megvilágosulttá válnia. Egyébként hogy tudna elbábrálni plasztikus szövegén? Milyen visszjelzések nyomán tudná tökéletesíteni?

A művész-kibernetikus a maga barkácsolását annak megfelelően toszogatja jobb irányba hogy elragadtatottsága mennyire emelkedett, high.

Elméletileg a szubjektivitás örvényéről beszélhetünk. A szembekötödsdi-játékos, az Egészen Más és a mindent strukturáló nyelv egy „megosztott személyt” képez, ahogy azt Jacques Lacan mondaná.

Ez az örvény, amire itt gondolok, jól passzol az elkövetkezendő időkhez, melyek ugyancsak bővelkedni fognak turbulenciában.

A kormányost, a kübernétészt fellelhetjük Platón egyik dialógusában és azokban a középkori teológiai traktátusokban, ahol Krisztus Kübernétosz elnevezés alatt jelenik meg. Ezt a lexikális tudást harminc éve sajátítottam el, amikor kibernetikát tanultam. Még ma is csodálkozom. Azt gondoltam, hogy mikor Norbert Wiener a „kibernetika” kifejezést alkalmazta a matematikai valószínűségszámítás terén való kutatásaira, ezt a szóhasználatot a kisujjából szopta.

A szembekötödsi-játékosnak néhány szerény komputer-verziója is akad. Ezek a sakk- és harcmezők mesterei. Ha egy mai hadsereg és annak hadvezére AVACS felderítő repülőgépek nélkül indul csatába, a tetemes feedback-defficit a győzelmébe kerül. A hadvezér számára ez az a bizonyos rejtektűt, amely szerencsétlenségbe torkollik.

* * *

A háborús Irak elleni büntető expedíció idején kelt egy újsághír, mely jól illusztrálja, hogyan fest a mai csatátér. Olyan, mint valami feedback-vetemény.

Egy rakétákkal felszerelt harci repülő pilótáját várják az újságírók. A pilóta kiszáll a gépből, fején sisak. Abban a pillanatban, mikor immár a földön állva az újságírókhoz fordul, a repülőgépen lévő rakéták az újságírók ellen irányulnak. Minthogy a pilótasisak még mindig rajta volt, ez azt eredményezte, hogy amerre fordult, ott volt a céltábla a fegyverek kibernetikus automatikája miatt.

* * *

Ennek az ostoba szembekötödsi-játékosnak az ellenpéldájaként emlékeztetnék Simon bar Kocbara, a zsidó hadvezérré, akit a szembekötödsi-játékos megfejtő megértésének, kitaláló értelmének ósappjaként tisztelhetünk. Ő képes volt megérteni a rómaiaktól visszatérő követét, jóllehet az ellenség kivágta a hírnök nyelvét.

* * *

Beszélni akartam még arról is, hogyan tanult meg kitalálni a matematikus. Pascaltól Kolmogoroffig és Norbert Wienerig. Gero von Randow elég meggyőzően ír erről a fajta puhatolódzásról „Das Ziegenproblem” (A kecskeprobléma) címen megjelent könyvében.

A racionalitás és a szisztematikus gondolkodás akaratlanul is vakká tehet. Ez aztán nem a bekötött szemből származó, hanem az elvakult vakság. Mulasztásomat elsősorban Georg Hamannak kell megbocsátania.

A matematikusnak is kétségei támadtak annak a rendszernek és rendszerszerű gondolkodásnak a bizonyosságát illetően, amely a már előzetesen megalapozottra támaszkodik. Legyen az számrendszer, algebrai, algoritmusos, vagy axiomatikus rendszer. Tanú rá Gödel. Utóbb már az egész természet elkezdett örült módjára, pontosabban szembekötödsi-játékosként viselkedni. Adós maradtam ugyanis a beszámolóval, hogyan szabadult fel a természet a korábbi rendszabályok, mindenfajta determinizmus elnyomása alól. „A determinizmus mítosz” mondja Prigogin. A derék, jólnevelt természetből az önmagához való visszacsatolás révén kavargó, örvénylő, jórészt kiszámíthatatlan, antiautoritér önműködő rendszer lett. Az áttekinthetőség reményében a természettudósok visszaemlékeztek, hogy az életnek és az univerzumnak valamikor valamiféle kezdete volt.

Amióta az életet és az univerzumot illetően az eredetre vonatkozó kérdés és az erre vonatkozó kutatás vált uralkodóvá, azóta, megítélésem szerint, nincs is semmiféle áttekintés, úgy mint korábban, mondjuk a maxwelli időkben. Csak ezt manapság egész nyíltan beismerik.

A természetet a tudomány ma úgy írja le, mint kaotikus önszerveződést. Ezt viszont a kezdettől szakadékszerű, áthidalhatatlan distancia választja el.

Lehet, hogy a természet, csakúgy, mint a művészek, követte Nietzsche jótanácsát?

* * *

Elkövettem persze egyéb mulasztásokat is a beszámolómban. Számtalan mulasztást. Ha csak felsorolnám őket, már az olyan hosszadalmas lenne, hogy nemigen tudnák megbocsátani nekem.

* * *

Az ördög rossz, ez köztudomású

Történt egyszer, vagy kétszáz évvel ezelőtt, hogy egy földesúr, aki nem messze ide egyedül élt egy nagy házban, elment a piacra, aholis meglátott egy ketrecben egy ördögöt. Az ördögnek hosszú farka volt, sárga szőre, és két nagy erős metszőfoga. Akkora lehetett, mint egy nagyobbfajta kutya. Békésen gubbasztott erős bambusznádból font ketrecében, és egy csontot rágcsált. A ketrec mellett egy kereskedő ácsorgott. Az földesúr megkérdezte, hogy az ördög eladó-e.

- Hát persze—felelt az árus --, máskülönben nem lennék itt. Pompás ördög ez! Erős, szorgalmas, megcsinál mindent, amit parancsolnak neki. Ért az ácsmesterséghez, kitűnő kertész, tud főzni, foltozni, fát vágni, felolvas, ha kell. Amit meg nem tud, azt megtanulja. És nem is kérek érte sokat. Ha ad 50 000 Yent, a magáé.

A földesúr nem alkudott, s ott helyben ki is fizette az összeget, mert mihamarabb haza akarta vinni az ördögöt.

- Várjon csak egy kicsit—mondta a kereskedő --, uram, ön nem is próbált alkudni, hát mondok még valamit. Nézze, ez ugye mégiscsak egy ördög. És az ördög rossz, ez köztudomású.
- De hiszen azt mondtad, hogy ez egy pompás ördög!--háborgott a vevő.
- Persze, persze. És ez igaz is. Pompás ördög, de rossz. Mindigis ördög marad. Sok öröme telhet benne, de csak egy feltétellel: állandóan foglalkoztatni kell. Minden nap meg kell határozni a munkarendjét: ettől eddig fát vágasz, aztán nekilátsz főzni, evés után lepihenhetsz egy fél órára, de tényleg le kell ám dőlnöd; utána aztán felásod a kertet, és így tovább. Ha szabad leszel, ha nem tudja, mit kell csinálnia, akkor veszélyessé válik.
- Nos, akkor rendben is volnánk—mondta a földesúr, azzal fogta az ördögöt és magával vitte. Azután minden annak rendje s módja szerint történt. A földesúr minden reggel odahívta megához az ördögöt. Az engedelmesen letérdelt, ő pedig elsorolta az aznapi feladatokat. Az ördög munkához látott, és gürcölt egész nap. Ha éppen nem dolgozott, pihent egyet vagy játszott, de mindig azt tette, amit parancsoltak neki.

Néhány hónappal később aztán a lord összeakadt a városban egy régi barátjával. Ugy megörült a váratlan találkozásnak, hogy minden másról megfeledkezett. Betértek egy fogadóba, egyik korsót a másik után hajtották fel, aztán megvacsoráztak, majd újra ittak, egyre többet, végül pedig a bodélyházban kötöttek ki. A hölgyek jóltartották a két barátot, és másnap reggel a mi emberünk egy idegen szobácskában ébredt. Először nem tudta hol van, ám lassacskán derengeni kezdett mindaz, ami történt, s hirtelen eszébe jutott az ördög. A barátja már elment. Kifizette a hölgyeket, akiket most egészen másnak látott, mint ahogy az előző estéről emlékezett, és hazasiétt. Mikor belépett a kertbe, már sejtette, hogy valami ég.

A konyhából füst szállt ki. Berontott a házba, és meglátta az ördögöt, amint a fapadlós konyhában ülve szítja a tüzet, s a nyílt láng fölött süti nyárson a szomszéd gyereket.